Bediüzzaman, bu toprakların vicdanı olmuştur

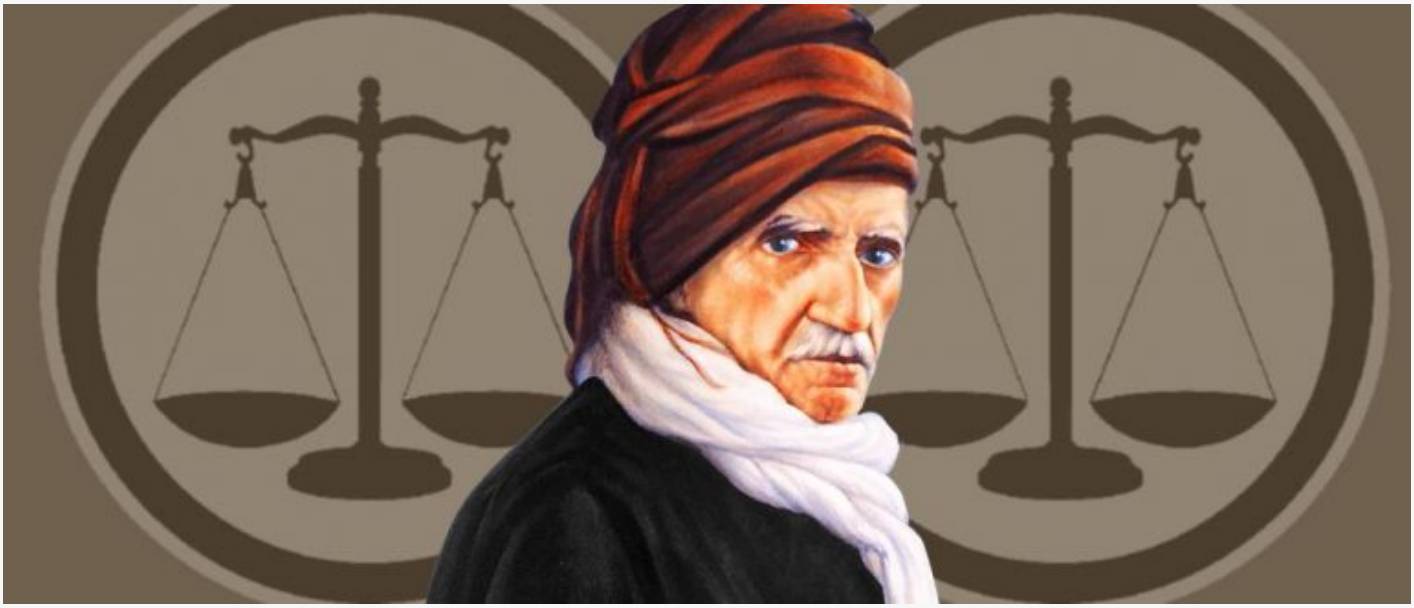

Geçtiğimiz günlerde Timaş Yayınları'ndan "Dem" adıyla bir roman yayınlandı.

Romanın özelliği Bediüzzaman'ı farklı bir üslûpla anlatmasıydı. Yazar Sadık Yalsızuçanlar "Dem bütün malzemelerini kendi hayatımdan alan bir kitap" diyor ancak bu malzemelerle hayat seyrini değiştiren başka bir hayatı, yani Bediüzzaman'ın fikrî hayatını bizlere ustaca aktarıyor. Biz de Yalsızuçanlar'la kalbindeki, ruhundaki, aklındaki Bediüzzaman'ı konuştuk…

Dem romanını nasıl bir iştiyakla yazdınız?

Açık olmak gerekirse Bediüzzaman'la ilgili bir kitap yazmak için bu kitabı yazmadım. Öykü ve roman yazarken 'Ben bir kitap yazayım' niyetiyle yazmıyorum. Son dönemde yazdığım romanlar yaşadığım ruh halleriyle ilgili. Kendim için ihtiyaç duyarak yazıyorum. Elimden bir tek yazmak geldiği için… Kendimi açıkçası yazar olarak da görmüyorum, ama yazı denen şeyle ilişkim olduğunu hissediyorum. Her romanın otobiyografik tarafı vardır. Yazar neyi anlatırsa anlatsın bir ruh göçü yaşar. Hz. Şems'i de anlatıyorsa Niyazi Mısri'yi de anlatıyorsa veyahut Deli Petro'yu da anlatıyorsa ruh göçü yaşayarak Bediüzzaman'ın tabiriyle onun kalbine, ruhuna misafir olur bir nev'î hulul eder. Onun lisanıyla tekellüm eder. Dem bütün malzemelerini kendi hayatımdan alan bir kitap. Hikâyemi üniversiteye kadar ancak getirebildim onun için birkaç kitap daha yazacağım. Bediüzzaman'ı tanıma hikâyem benim açımdan değerli…

Bize bu hikâyeyi anlatır mısınız?

Benim çocukluğum ve gençliğimin ilk yılları Malatya'da geçti. Dedem Sadık, Nakşi dervişiydi. Uzun saçlıydı, saçlarını örerdi. Kürt baskın melezdi. Babaannem Ermeni kökenli samimî bir Müslümandı. Dedemle babaannem ara sıra beraber zikir çekerlerdi. Dedem Adnan Menderes'i severdi. Babam tuhaf bir şekilde Halk Partiliydi ve partinin delegesiydi. Ancak geleneksel inançları olan biriydi. Babam sinema işletirdi. Onun için benim hafızamda yerli yabancı bir çok film mevcut. Cumhuriyet modernleşmesinden yeterince nasibini almış bir aileydik. Yaralı ve geniş bir aileydik. Biz daha çok anne tarafıyla birlikte yaşıyorduk. Büyük dayım kabadayı idi. Dev Yolcularla ilişkisi vardı. Küçük dayım ise alkol bağımlısıydı. Ailemizde kavga ve gürültü eksik olmazdı. Çözülmekte olduğumuzu hissediyordum.

Böyle bir ailevî yaşantıyla Risâle-i Nur arasında nasıl bir bağlantı kurdunuz?

Ben lise ikideydim. Boş derste gezerken liseye bitişik ulaştırma taburunun dikenli telleri arasından temiz yüzlü, kumral, çakır gözlü peltek konuşan bir adamın beni çağırdığını fark ettim. Gittim tanıştık. Bana çok sıcak davrandı. Kendisi Almanca öğretmeni imiş ve yedek subaylık hizmetini ifa ediyormuş. Beni hafta sonu sohbet ettiklerini söylediği bir eve dâvet etti. Dem'de ilk gidişimdeki heyecanı ve şaşkınlığı anlatmaya çalıştım. Türkiye'nin büyük hikâyesi içinde bu

karşılaşmanın önemli boyutu oluşturduğunu düşünüyorum. Türkiye'nin dinî, sosyolojik, ekonomik kaderinde Bediüzzaman'ın açtığı çığır merkezde yer alıyor.

Muhtemelen Nur Medresesine gittiniz. Oraya girdiğinizde neler hissettiniz?

Çok şaşırdım. Gramerleri, oturup kalkışları, çehreleri farklıydı. Ortak davranış kodları varmış gibi hareket ediyorlardı. Çok sıcak, sade ve samimîlerdi. Onların bana erişkin bir insanmış gibi davranmaları beni çok etkiledi. Çok hijyenik, temiz bir ortamdı. Orda kırmızı ciltli kitabı açtılar. Mağfiretin rengi olan kırmızının Bediüzzaman'ın tercihi olduğunu sonradan öğrendim. İlk okunduğunda yıldırım çarpmış gibi oldu. Ayaklarım bir anda yerden kesildi. Bediüzzaman gökle yerle temasını kuran adam. Biz olağan alanlarda kaybettiğimiz şeyi olağanüstü âlemlerde bulabiliyoruz. Bediüzzaman sizi o âleme çekiyor.

Yani ilâhî mesaja…

Yeniden hikmete…Modern zamanlar 19. yy değil 15. yy'dan başlar. Kitlesel ve küresel karaktere sahiptir. Sadece Amerika, Avrupa, Orta Asya ve Doğu'yla ilgili değil bir sel gibi önünde ne varsa katıp götürüyor. Birkaç klan dışında modernleşmeden etkilenmeyen hiçbir insan ve topluluk yoktur. Bu süreçte insanın adım adım hikmet ve irfanla bağları zayıfladı, örselendi, koptu. Bu insanda olduğu gibi toplumunda ruhunda ve kalbinde gerçekleşti. Hikmet ve irfan okunarak dinlenerek değil hazır olarak, yola girerek ve yaşanarak elde edilir.

Mevlânâ'ya 'aşk nedir?' diyorlar 'Beni onda bil' diyor. Bediüzzaman doğrudan hikmetin kalbinde oturan bir adam. Kendisine hikmet verilmiş bir adam. "Kime hikmet verilmişse ona çok hayır verilmiştir"in sırrına ermiş bir zat…

Bediüzzaman'ın açtığı yolun Türkiye'nin kaderinde büyük rolü var diyorsunuz. Ancak bir çok Nur Talebesi bu etkinin farkında değilmiş gibi konuşuyor?

Türkiye'nin sosyolojisinde, siyasî hafızasında binlerce Risâle-i Nur ve Bediüzzaman'a karşı açılmış dâvâlar var. Otuz yılı tecritlerde ve işkencelerde geçmiş hakikate adanmış bir hayat. Son devrin mazlûmlarına yapılan işkenceler üç beş yıl sürmüş ancak Bediüzzaman'a yapılan işkenceler sistematik olarak otuz yıl sürmüş. Bu Bediüzzaman'ın mazhar olduğu sırla ilgili.

Efendimiz'e (asm) ve Allah'a ne kadar yakın ve aşık olursanız bunun bedeli o kadar ağır olur. Türkiye'nin dinî hafızası Nurculuğun tarihiyle dolu. Fakat Bediüzzaman bir hizip oluşturmuş değildir. Bediüzzaman'ın öğretisi cihanşümul, kozmolojik ve kozmiktir. Dili ve grameri de öyledir.

Hakikaten Bediüzzaman neden farklı bir dile ihtiyaç hissetmiştir?

Yesevî, Hemedanî gibi değişik âlimlerin değişik zamanlarda yaptığını Bediüzzaman 20. yy'da yapmıştır; insanların hikmetle ve irfanla bağları koparıldığı için iki sözlüğü bir arada kullanmıştır. Modern zamanların sorularına hikmet geleneğinden yeni cevaplar üretmek gerektiğini fark etmiş kendine verilen zenginlikle yeni gramer meydana getirmiştir. O sözlüğün anlamı yeniden gelenekle köprü kurmaktır. Modern zamanlardaki kırılma daha şiddetli olduğu için hizmetini daha ödünsüz bir şekilde yürütmüştür. Hediye kabul etmemesini sadece kul hakkıyla açıklamak mümkün değildir. O hakikatin pürüzsüz bir şekilde tecelli etmesi için üzerinde bir toz parçası bile bulunmayan bir ayna olması gerektiğini fark etmiş. İnsanlarla ve iktidarla ilişkisini bu minvalde yürütmüş.

Risâlelerin Türkiye'nin siyasî, ekonomik, toplumsal ve ahlâkî konuda büyük izler bıraktığını söylediniz. Bunu biraz daha izah eder misiniz?

Bediüzzaman'ın daha çok ahlâkî bir zemin kurma derdinde olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Gayr-ı ahlâkî bir zeminde ahlâkî anlamda siyaset yapılamayacağını, ticaret yapılamayacağını görüyordu. Bu anlamda öncelikle zeminin ahlâkîleşmesi için çaba göstermişti. Ahlâkın büyük oranda referansının din olduğunun da farkındaydı. Esasen sorun ahlâkîydi, ama özü itibariyle dinî, imanî idi. İmana vurgusunu da bu açıdan değerlendirmek lâzım. Bediüzzaman, bizim modernleşme içeriğimize, biçimimize, yöntemlerimize itiraz ediyordu. Zaman, haklılığını gösterdi. Modernleşme adı

altında köktenci bir sekülerleşme, dünyevîleşme, dinden, kutsaldan arınma anlaşıldı. Biçimsel bir algı ile sorunlara yaklaşıldı. Şekle ilişkin şeyler çözüm diye önerildi hatta dayatıldı. Tabiî, modernleştirici seçkinlerin despotik uygulamaları, özgürlüğü yok edecek biçimde bir politika yürütmeleri, toplumsal yapıda ciddî sorunlar üretti. Bediüzzaman hem ferdiliğini korudu, hem özgürlük tutkusundan vazgeçmedi, hem de 'bu topraklar'ın yeniden irfanla, kelâmla, hikmetle mayalanması için çaba gösterdi. Ekonomik ve siyasal değişim için öncelikle zeminin değişmesi gerektiğini bugün herkes fark etmiş durumda.

Bu ülkede Bediüzzaman yaşamamış gibi davranmak nasıl bir durum?

Bunu, yaşadığı dönemde siyasal ve kültürel elitler yapıyordu. Ama boşa çıktı. Sonradan kimi dinî gruplar ve kanaat önderleri de kıskançlıktan, kendi yöntemlerini, kendi gruplarını fazla önemsemekten benzeri bir yanlışa düştüler, Bediüzzaman'ı yok saymak istediler. Bunun da, bugün geldiğimiz idrak ve algı düzeyleri bakımından bir anlamı kalmamıştır. Bugün, insaf ve idrak sahibi herkes, Bediüzzaman'ın, bu topraklarda durdurulmuş olan geleneksel medeniyetimizin yeniden hareketlenmesi için ne denli işlevsel ve etkin işler yaptığını, toplumun kalbine nasıl müdahale ettiğini, bu topraklara ne türden tohumlar ektiğini biliyor, görüyor.

Tarih bütün gerçekliğiyle yazılsa Bediüzzaman Türkiye tarihinde nasıl bir karakter olarak karşımıza çıkar?

Yüksek insanlık bilgisinin, özgürlüğün, nasıl erdemli olunabileceğini kusursuz bir örneği olarak, diyebiliriz. Bediüzzaman, bu toprakların vicdanı olmuştur. Bunda dost düşman herkes müttefiktir. Anadoluyu yeniden mayalamıştır. Bu anlamda bir modern zamanlar bilgesidir, azizidir. Kelâmı yeniden ifade etmiştir. Kelâm derken bir 'İslâmî ilim' alanını kastetmiyorum, logos'u, hakikat-i Muhammediyeyi kastediyorum. Beşeri insan yapan sırrı kastediyorum.

Kendisine açılan dâvâlar neden bu kadar çok?

Malcolm X'in bir sözü vardır : 'Tarih boyunca, meselenin şah damarını elinde tutan insanlar daima büyük tepkilerle karşılaşmıştır' der. Bu, Bediüzzaman için fazlasıyla geçerlidir. O, kalbini doğrudan insanın kalbine vuruyor.

Siz Nur ekolünün cihanşümul olduğunu söylüyorsunuz. Öyleyse hâlâ neden kendi ülkesinde hak ettiği değer verilmiyor?

Az önce konuştuğumuz gibi Bediüzzaman'ın dili ve içeriği, cihanşümuldür. Kozmik bir dili, dünyası var. Zaten okuma zorluğu da buradan kaynaklanıyor. O cihanşümul gelenekle ilişkilerimiz bugün çok problemlidir. Modern zamanlar dediğimiz şeyin zaten başta karakteri budur. Geleneksel hikmetle ilişkilerimizde bir yırtılma hatta kırılma yaşadık. Bediüzzaman'ın diline, dünyasına nüfuz etmede bu yüzden bir güçlük yaşıyoruz. O büyük, muazzam semavî sofra çekildi. Biz, geride kalanlarla yetiniyoruz. Bediüzzaman, o sofrayı yeniden önümüze serdi. Bizi dâvet etti. Değer atfedenlerin bizatihi kendilerinin değerli olması, o değerle değerlenmiş olması gerekiyor.

Siz Risâle'nin dilinin özgün olduğunu söylediniz. Peki insanlar "anlamıyoruz deyip sadeleştirilsin" diyor. Sizce insanların emek harcaması mı lâzım yoksa dilinin orijinalinin uzaklaştırılması mı lâzım…

Sözlüğe aşina olmak ayrı bir şeydir yani sözlük ayrıdır, anlamın şiirselliği ve evrenselliği ayrıdır. Daha doğrusu şöyle diyeyim. Geleneksel hikmetin diline yabancılaşmış insanlar açısından bir sözlük sorunu olduğu kesin. Bu, Bediüzzaman'ın 'dilinin anlaşılması'ndan çok, bizim o sözlükle aramızdaki sorunla ilgilidir. Her şey için emeğe ihtiyaç var. Kaldı ki, hikmet, okunarak elde edilebilen bir şey değil. Hikmetin dili, sembol ve sükuttur. Sessizlik, sadece söylenmeyeni içermez, söylenemeyeni de kuşatır. Ama, nazarla değil kelâmla mayalayan insanlar konuşur ve yazarlar. Bediüzzaman, ikinci sınıftandır. Anlam sorunundan çok, bizim onu anlama sorunumuz var. Bu da hem hazırlanmayı gerektiriyor hem de emek harcamayı.

Sizce bu kadar yok sayılmalarına rağmen Nur ekolleri devlet tarafından takip ediliyor mudur?

Tabiî ki… Devlet kendisini, kamusal alanı, toplumsal olanı ilgilendiren her şeyi, herkesi, her olguyu dikkatle izler. Bu normaldir. Önemli olan devletin nasıl algıladığı, ne türden tepkiler verdiği, nasıl ve niçin izlediğidir.

Bir de Said Nursî'nin demokrasi taraftarı olmadığı şeriatı savunduğu noktasında tartışmalar var. Sizin görüşünüz nedir?

Bediüzzaman, şeriat ile özgürlük arasındaki ilişkiye çok kafa yormuş. Özgürlüğü refere ederken, tanımlarken böylesi bir ahlâkî gönderme alanına başvuruyor. İman ne kadar güçlü olursa özgürlük o kadar parlar, diyor. Saadet asrını örnek veriyor. Bu anlamda, Bediüzzaman'ın, katılımcı, çoğulcu bir demokrasi algısına, katılım kanallarının tümüyle açık olduğu bir siyasal ortama imada bulunduğunu söyleyebiliriz.

Sizce Kürt sorunu konusunda Bediüzzaman'ın bakış açısı nasıldır? Bugünün tartışmaları çerçevesinde değerlendirebilir misiniz?

Kürt sorunu dediğimiz şeyin içeriğinde ve boyutunda, Bediüzzaman'dan bu yana pek çok değişiklik yaşandı. Ama, öze, esasa ilişkin belirleme ve önerilerinde hâlâ haklılığını koruyor. Örneğin aralarında Kürtçenin de bulunduğu birkaç dilde eğitim-öğrenim önermişti, bu, bugün de gündemimizde. İnsanların etnik kimliklerini Allah'a sipariş edemediklerini veri alarak milliyetçiliğin patolojik bir şey olduğunu söylemişti, bu, bugün Kürt sorununa ilişkin konuşmaya başlarken her insaf ve iz'an sahibinin ilk adımda veri aldığı bir şey. Daha adem-i merkeziyetçi bir yapıdan yanaydı. Bugün yerinden yönetimin güçlenmesi gerektiğine vurgu yapıyor herkes. Tabiî, onun, çeşitli zamanlarda, çeşitli olay ve olgulara ilişkin sözlerinin yeniden okunması gerekiyor. Aslolan ilkesel düzeyde önerdiklerinin üzerinde durulmasıdır.

Bediüzzaman'ın temel itirazı tümüyle seküler ve etnisiteye dayalı bir devlet ve siyaset kurgusuna idi. Bu kurgunun ciddî patolojiler üreteceğini önceden görmüştü. Etnisiteyi refere eden bir ulus kurgusunun, bir ulus-devlet kurgusunun ciddî anlamda reaksiyonlar üreteceğini, ırkçılığı besleyeceğini biliyordu. Kürt sorununun sadece bir kimlik değil, aynı zamanda bir refah sorunu, bir 'eğitim' sorunu, bir zihniyet ve kimlik sorunu olduğunu, yani bunların toplamından ibaret olduğunu söylüyordu.

H. HÜSEYİN KEMAL